

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotettu muutos 4 a § sijoitetun lapsen oikeudesta tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun on olennainen sijoitettujen lasten oikeuksien näkökulmasta. Säännös yhdistettynä 4 b § ja 4 c § mahdollistaa lapsen suojelemisen antamalla mahdollisuuden lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi puuttumisen lapsen fyysiseen koskemattomuuteen. Aina uuden sääntelyn astuessa voimaan sen soveltamisesta alkaa muodostumaan uudet käytännöt. Nykyinen lastensuojelulain taustalla olleet muutokset ovat olleet osaltaan vastausta lasta alistaviin ja ihmisarvoa loukkaaviin käytäntöihin sijaishuollossa. Huolena ehdotetusta uudesta säätelystä nousee säätelyn tulkinnan muotoutuminen sekä turvaako säätely lapsen oikeudet riittävällä tavalla. Vastuu sääntelyn soveltamisen antavasta ohjeuksesta säädetään sosiaalityöntekijälle kasvatuksellisten keinojen, kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpiteiden käytön osalta, "Sosiaalityöntekijän tulee 30 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella tarpeen mukaan 30 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaa-asteista ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joiden avulla sijaishuoltoa toteutetaan".

Kasvatuksellinen rajaaminen edesauttaa lapsen oikeuksien toteuttamista tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun näkökulmasta erityisesti perhehoidossa. Lapset tarvitsevat aikuisten asettamia rajoja ja sääntöjä, joilla voidaan ohjata lapsen itsenäisempään ohjautuvuutta yksilöllisen kehitysvaiheen mukaisesti. Sääntelyyn haasteen aiheuttaa tosiasiallisen toimijan eli perhehoitajan arvio aineen ja esineen poisottamisesta, mutta päätöksenteosta asiasta vastaa sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä ei voi olla syntyneessä tilanteessa tosiasiallisesti läsnä, jolloin päätöksen teko perustuu perhehoitajilta saatavaan tietoon sekä lapsen ja tämän vanhempien kuulemiseen. Sääntelyssä tulisi miettiä vastuukysymyksiä tämän osalta, koska oikeuskäytännössä ja sääntelyn perusteella päätöksentekijä kantaa vastuun tilanteesta.

Sääntelyn tarkennukset ja lupa alaikäisille kiellettyjen tuotteiden kuten esimerkiksi tupakkatuotteiden hävittämiseen selkeyttäisi osaltaan lastensuojelulaitosten toimintaa sekä auttaa kasvattamaan lasten ymmärrystä yhteiskunnassa vallitsevien sääntöjen ja normien mukaiseen toimintaan.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Ehdotukseen liittyy tulkinnanvaraisia kysymyksiä päätöksentekovastuussa olevien toimijoiden osalta, mutta se selkeyttää alaikäisille laittomien aineiden sekä vahingoittamistarkoitukseen käytettävien esineiden osalta toimintatapoja. Ehdotus mahdollisuudesta ensisijaisesti puheen keinoin, mutta yksilöllisen kiireellisyyden ja tilannearviointin perusteella rajoitustoimenpiteenä aineen tai esineen poisottamisen mahdollisuus selkeyttää sääntelyä, mutta siitä muotoutuva oikeuskäytäntö kuten kohdassa 1 a tuodaan esille sisältää myös riskejä.

Ehdotus mahdollisuudesta lapsen kaikkien rahavarojen poisottamiseen kasvatuksellisenä rajauksena on äärimmäinen keino lapsen suojelemiseksi ja vahva puuttuminen itsemääräämisoikeuteen. Aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua, mutta turvaako se riittävällä tavalla lapsen oikeudet tilanteessa.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Hybridiyksiköille on ehdottomasti tarvetta, sillä nykyisessä muodossaan lastensuojelulaitoksiin sijoitetut samanaikaisista mielenterveysongelmista ja päihdehäiriöstä kärsivät ja erinäisillä käytöshäiriöillä oirehtivat nuoret jäävät usein tarvitsemiensa psykiatristen ja päihdealan terveydenhuollon palveluiden ulkopuolelle. Tämä on erityisen yleistä niiden nuorten kohdalla, joiden sijoitusyksiköt vaihtuvat tiuhaan nuoren rajun oirehinnan takia.

Valmistelussa oleva esitys hybridiyksiköstä vaikuttaa osaltaan hieman epäselvältä sekä ajankohtaisesti siihen liittyy arviomme mukaan myös edelleen lainsäädännöllisiä ongelmia. Hyvinvointialueilla on jo nyt terveydenhuollon järjestämismääräys, mutta käytännössä tämä ei silti toteudu, sillä hyvinvointialueilla ei ole valmiita ja toimivia samanaikaisia päihdepsykiatrisia avo- tai laitospalveluita alaikäisille. Usein ainoa tarjolla oleva vaihtoehto on nuorisopsykiatria, jonne päihteillä oirehtivaa nuorta ei kuitenkaan usein oteta ennen päihdekäytön loppumista. Päihdekäytön lopettaminen ei usein kuitenkaan ole mahdollista ilman samanaikaista päihdeongelman ja taustalla olevien mielenterveysongelmien hoitoa. Laissa tulisi olla selvät vaatimukset myös siitä, missä ajassa moniammatillinen terveyden- (päihdepsykiatrinen) ja sosiaalihuollon hoidon- ja palvelutarpeen arvio tulee nuorelle hyvinvointialueen kyetä järjestämään nuoren sijoituksen alkaessa. Mikäli hva ei kykene tätä määräajassa toteuttamaan, tulisi lakiin olla myös kirjattuna, sanktiot ja nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän oikeus ja velvollisuus hankkia palvelut esim. ostopalveluna yksityiseltä toimijalta. Lisäksi laissa olisi hyvä mainita selkeästi erityisosaamista vaativien nuorten hybridiyksiköiden sisällöllisistä ja henkilörakenteeseen liittyvistä vaatimuksista sekä velvoite hva:lle järjestää tarvittavat palvelut tarvittaessa myös ostopalveluna, mikäli eivät itse palvelua kykene määrääjässä järjestämään.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Sisällön osalta tulisi määritellä, tuotetaanko lapsen tarvitsemat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut laitoksesta / valtion toimesta vai laitoksen toimesta? Palveluiden luonnetta tulisi tarkemmin avata ja määritellä jälleen myös laadullisesti, mitä palveluita minimissään tulee tuottaa. Esim. Vakavan traumataustan omaavalla ja psykiatrisin ja päihde- ja käytöshäiriöillä oireilevan nuoren hoidon tulee sisältää yleensä sekä traumaterapiaa, käyttäytymisterapiaa, lääkehoitoa, perheterapiaa jne., joiden riittävän keston ja intensiteetin tulee toteutua. Nyt puhutaan yleisesti lapsen tarvitsemista sote-palveluista, joka käsittää niin somaattiset kuin psykiatriset sairaudet ja mm. Intensiivisen perhetyön. Tarve olisi tarkemmalle määrittelylle, esim. Päihdehäiriön arvio ja hoito (lääkkeellinen ja lääkkeetön, ml. opioidiavusteinen vieroitus- ja korvaushoito), psykiatrin arvio ja hoito (lääkkeellinen ja lääkkeetön, voidaanko hoitaa lääkkeillä tahdon vastaisesti vai siirretäänkö silloin erityiselle ”sairaalaosastolle”, jos lasta ei ole mahdollista hoitaa turvallisuussyistä esim. Hva:n nuorisopsykiatrin osastolla? Maininta myös siitä, että perheen tarvitsemat tehostetut sote-palvelut tulisi varmasti kyetä tuottamaan samaan aikaan kuin lapsen palvelut. Turvatarkastuksessa olisi syytä avata vielä tarkemmin, mitä kohta ”muulla vastaavalla tavalla” tarkoittaa. Koskevatko samat menetelmät ja käytänteet myös laitokseen sijoitettua lasta?

Onko kyseessä laitos, jonne nuori voidaan sijoittaa myös esim. vakavan rikoksenteon jälkeen ns. vankilan sijaan? Tällöin laitoksella tulisi olla riittävässä määrin erityisosaamista myös rikoksilla oireilevien lasten kuntouttavasta hoidosta ja se tulisi tässä erikseen mainita. Jälleen tarve ns. sairaalapaikoille, joilla voidaan toteuttaa myös tahdonvastaista hoitoa.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun sääntely vaikuttaa selkeältä ja käytännössä mahdolliselta toteuttaa, mutta riskin käytännön toteutukselle muodostaa psykiatristen palveluiden jo ennestään heikko saatavuus ja osaamisen vaje erityisesti päihdepsykiatriasta hyvinvointialueilla. Viimesijaisena sijoituspaikkana kuntouttavaan suljettua laitoshoidoa tarvitsevat lapset ovat jääneet vaille riittävän varhaisia palveluita niin sosiaali- kuin terveydenhuollon osalta osaltaan nuoria- ja perheitä palvelemattoman järjestelmän vuoksi. Sääntelyn taustalla on ehdotuksen mukaan turvallinen ja päihdehoitoon sijaishuollon toteuttaminen. Esityksessä ei nouse esille tutkimustietoa tai pohdintaa, miksi on päädytty lastensuojelulakiin terveydenhuoltolain sijaan.

Päihderiippuvuus on diagnoosi, mihin on olemassa käypä hoito suositukset sekä tutkimusten perusteella on näyttöä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden yhtäaikaista tarpeesta riippuvuussairauksiin liittyvien sosiaalisten ongelmien vuoksi. Suomessa vuosien kuluessa järjestelmä on ohjannut etenevässä määrin päihde- ja psyykkisistä häiriöistä kärsivien lasten hoidon- ja kuntoutuksen sosiaalihuollon tehtäväksi terveydenhuollon sijaan. Sosiaali- ja terveydenhuoltolaki uudistettiin siirtämällä päihdehuoltolain sääntely peruslakeihin ja niiden mukaisesti toimitaan aikuisten riippuvuushoidossa, missä terveydenhuollon tarve nähdään usein ensisijaiseksi tarpeeksi riippuvuushoidossa. Aikuisia hoitavat päihdekuntoutuslaitokset toimivat sekä sosiaali- että terveydenhuollon rekisteröinnin alla, jolloin hoito voidaan kohdentaa ensisijaisen tarpeen mukaan. Olisiko syytä vielä tutkia ja miettiä lainsäädäntöpohjaa, nykyistä lainsäädäntöä mahdollisuuksineen sekä parhaiten tutkimustiedon mukaan vaikuttavuutta riippuvuushoitoon tuottavaa hoitoa ennen uuden sääntelyn voimaan saattamista.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Tulisi olla maininta myös lasten-/ nuorisopsykiatrian erikoislääkäristä tai lasten- / nuorisopsykiatrian alaan perehtynyt lääkäri. Lisäksi tulisi mahdollistaa vastaavien sote-palvelujen järjestämisvastuusta lapsen huoltajille (päihdelääkäri, psykiatri, aikuissosiaalityö jne.).

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Lapsen oikeuksien turvaamiseksi sääntely lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimiseksi on tarpeen vähintään neljän kuukauden välein. Terveystieteidenhuollossa potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kolme kuukautta ja mikäli hoidon jatkaminen on tarpeen, on annettava uusi tarkkailulausunto ennen tämän ajan päättymistä. Suljetulla kuntouttavalla laitoshoidolla puututaan lapsen ja hänen läheistensä perusoikeuksiin merkityksellisellä tavalla, jolloin käytössä tulee olla eri tieteenalojen asiantuntijoiden arvioinnit, jotka ovat myös yhtäläiset sisällöltään.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Palvelu on erityisen huolenpidon jaksoa vahvemmin terveydenhuoltopainotteinen, tiukemmin valvottu ja suljetumpi. Lapsen huoltajien aktiivinen osallistaminen hoitoon ja kuntoutukseen tulisi pyrkiä varmistamaan ja mahdollisesti myös toteuttamaan ns. perhekuntoutusta yksikössä.

Erytyisen huolenpidon jakso on lyhytaikainen ja rajattu, sitä tulee tarkastella ennen 90 päivän täyttymistä, mutta suljetussa laitoshoidossa lapsen kokonaistilannetta arvioidaan neljän kuukauden välein.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Erytyisen huolenpidon sääntelyn osalta ehdotettu pidennetty jakso vastaa todennäköisesti paremmin esimerkiksi päihdekierteen sekä haitallisen terveyttä ja kehitystä vaarantavan käytöksen pysäyttämiseen ja uusien opittujen toimintatapojen vakauttamiseen. Kuten esityksen mietinnöissä on todettu, erityistä huolenpitoa tarvitsevien lasten kohdalla on usein taustalla useita sijaishuoltopaikkoja, jolloin lapsen kiintymyssuhteet eivät ole päässet muodostumaan toivotulla tavalla. Riskinä ehdotetussa sääntelyssä on, että jatkossa erityisen huolenpidon jakson edeltävää sijaishuoltopaikkaa ei tarvitse pitää varattuna, jolloin lapsi joutuu vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa ensin erityisen huolenpidon yksikköön ja taas sieltä uuteen sijaishuoltopaikkaan, mikä saattaa

vaikuttaa kuntoutumiseen kielteisesti kiintymyssuhteen näkökulmasta. Ehdotusta on tältä osin perusteltu lähinnä taloudellisten säästöjen näkökulmasta, mutta lastensuojelulain perustuessa lasten oikeuksien turvaamiseen ja suojelemiseen kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osalta, on asiaa varmasti syytä miettiä myös eri tieteenalojen tutkimustiedon valossa. Parhaiten lasten tarpeisiin vastaavat palvelut ja oikea-aikaisesti kohdennetut resurssit tuottavat hyvinvointia, jonka myötä onnistunut sijoitetun lapsen hoito-, kasvatus – ja kuntoutus vähentää yksilöiden palvelun tarvetta aikuisuudessa.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Yhteydenpidon rajoituksessa haasteena on ollut nykysääntelyssä yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen tekeminen tilanteissa, jotka koskevat henkilöitä, joita ei tunneta eikä lapsi kerro heidän tietojaan syystä tai toisesta, kuten ehdotuksessa myös tuodaan esiin. Ehdotus parantaa nykyistä tilannetta erityisen suojelun velvollisuuden täyttämiseen, koska lasta saadaan suojeltua muun muassa päihteiden käytön hankinnalta sekä rikollisuudelta samalla turvaten tärkeät lähisuhteet.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Ehdotuksessa tekninen valvonta kameravalvonnan osalta on asianmukaisesti perusteltu sekä lasten kokeman turvallisuuden että henkilökunnan turvallisuuden näkökulmasta, jolloin oikein ja perustellusti käytettynä se lisää mahdollisuutta lasten suojelun turvaamiseen nykyistä tehokkaammin. Teknisten ratkaisujen osalta huolena on kuitenkin tietosuojakysymykset, jotka tulee tarkasti miettiä ja huomioida esityksessä.

Hätäpaikannuksen käytön osalta riskinä saattaa olla, että mikäli he hävittävät karkaamistilanteessa puhelimen hätäpaikannuksen estämiseksi, voi ilman puhelinta oleminen altistaa suuremmalle vaaralle karkumatkalla. Viranomaisten näkemykset lapsen riskiarvioinnista saattavat erota myös merkittävästi toisistaan. Esimerkiksi päihteitä käyttävien lasten osalta, milloin voimme ajatella lastensuojelun tarpeen näkökulmasta, että päihteitä käyttävä nuori ei aina olisi ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa päihteiden käyttöön liittyvien sosiaalisten ongelmien kuten rikoksen uhriksi joutumisen sekä kuolettavan yliannoksen ottamisen riskin vuoksi.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Haasteena laitoshoidossa on nykyisessä sääntelyssä aiheuttanut asioiden ja esineiden takavarikointiin liittyen on tilanteet, joissa lapsi ei ole suostunut noudattamaan tehtyä päätöstä eikä velvollisuutta ole näin ollen saatu laitoksessa toteutettua. Päätöksestä huolimatta lasta vahingoittavaa asiaa tai esinettä ei ole saanut ottaa pois ilman lapsen suostumusta. Uusi sääntely päätöksen toimeenpanosta laitoksen henkilökunnan toimesta toisi johdonmukaisuutta aikuisen kasvatukseen ja sitä kautta mahdollisuuden puuttua lapsen itseään tai toisia vahingoittavaan käytökseen. Haasteet sääntelyyn liittyen tuotu esiin kysymyksessä 1.

66 § Henkilöntarkastus

Päihdehäiriöistä kärsivien lasten kohdalla henkilöntarkastus on merkityksellinen erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, jolloin lapsen oma muutosmotivaatio on vielä heikko ja terveyden- sekä kasvun tueksi tarvitaan ulkoa tulevaa aikuisten motivointia sekä turvallisten rajojen asettamista. Usean

päihdehäiriöstä oireilevan lapsen samassa sijaishuoltopaikassa oleminen synnyttää ilmiöitä, kuten kiristystä ja uhkailua toisia lapsia kohtaan, joilla ei esimerkiksi ole liikkumisvapauden rajoitusta. Toiset lapset kiristävä vapaasti liikkuvia lapsia tuomaan päihteitä laitokseen muun muassa uhkaamalla erilaisilla väkivallan muodoilla. Huumeita, tupakkatuotteita ja muita päihtymystarkoitukseen tuotavia aineita kuljetetaan ruumiin aukoissa tai alusvaatekertoja laitetaan useita päällekkäin, jolloin aineet saadaan sisälle, vaikka henkilötarkastus tehdään.

Päihdyttävien aineiden tuominen sijaishuoltopaikkaan tapahtuu myös ilman toisten lasten hyödyntämistä, niitä tuodaan omiin tarkoituksiin tai toisille myyntiin myös vapaaehtoisesti. Ilmiö on osa riippuvuushäiriötä tilanteissa, joissa sijaishuoltoon ohjaututaan vastentahtoisesti ja oman riippuvuuden kieltämisvaihe on menossa. Henkilötarkastus on säädetty tarkasti tarkoituksena turvata lapsen kasvu- ja kehitys niin, että lapsen perusoikeuksiin koskemattomuudesta ei puututa eikä näin ollen voida riisuttaa alastomaksi. Nykysääntely henkilötarkastuksen osalta on kuitenkin perusteltua ja tarpeellista lasten oikeuksien toteutumisen vuoksi. Metallinpaljastimen käyttö mahdollisuus tarkastuksessa tuskin lisää kuitenkaan laittomien aineiden löytymistä, mutta toisten tai itseä vahingoittavien esineiden osalta se voi lisätä yksiköiden turvallisuutta.

66 a § Henkilönkatsastus

Henkilönkatsastus on toimiva arviointiväline lapsen kokonaistilannetta arvioitaessa, mutta joskus myös lapsen hoidon tarvetta arvioitaessa. Seulontatuloksiin ei voi ikinä luottaa täysin varmasti, mutta tilanteissa, joissa lapsi on hyvin päihtynyt eikä tietoa käytetyistä aineista saada lapselta itseltään, voi se antaa arvokasta lisätietoa. Tosiasiallisesti lapset usein kieltäytyvät antamasta virtsanäytettä, jolloin sen avulla ei saada lapsen kokonaistilanteen arviointi varten tietoa esimerkiksi päihteiden käytön laajuudesta. Monelle lapselle valvotun virtsanäytteen antaminen on hyvin ahdistavaa ja jopa aiempia traumakokemuksia aktivoivaa. Verinäytteestä määritettäviä laajoja huumausainetutkimuksia kannattaa käyttää vaihtoehtoisina menetelminä virtsanäytteiden lisäksi etenkin akuutin päihtymysepäilyn kohdalla.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Omaisuuden, tilojen ja tavaroiden tarkistamisen kautta pystytään ajoittain löytämään sijaishuoltopaikkaan sisälle tulleet päihdyttävät aineet, mutta niiden löytäminen on hankalaa eikä esimerkiksi yhteistyötä poliisin tai rajavartiolaitoksen huumekoirapartioiden kanssa katsota oikeuskäytännön mukaiseksi. Riippuvuusikäytännön hoito vaatii alkuun ennen oman häiriön tunnistamisvaihetta rajoja ja aikuisen tukea myös keskivaikeiden riippuvuushäiriöiden kohdalla. Eriyisen huolenpidon ja kuntouttavan suljetun hoidon säätelystä liikkumisvapauden rajoittamisella pystytään jo osaltaan vaikuttamaan päihteiden laitokseen sisään saamiseen. Viranomaisyhteistyön mahdollistamisen kautta omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkistamisen sääntelyssä, voitaisiin vaikuttaa merkittävästi turvallisuuteen lastensuojelun laitoshoidossa.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Laitoshoidossa rajoitus toimii kuten säädetty, viimesijaisena keinona lapsen ja yksikön muiden lasten ja henkilökunnan turvaamiseen ja suojelemiseen. Sosiaalityöntekijän arviointi vastuun lisääminen, mikäli kiinnipitoon joudutaan turvautumaan toistuvasti edistää laitokseen sijoitetun lapsen oikeusturvaa sekä selkeyttää vastuuta laitoksen ja sosiaalityöntekijän välillä.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Ehdotus lisää mahdollisuutta suojella lasta muun muassa vaaralliselta päihteidenkäytöltä sekä toisten satuttamiselta. Tosiasiallisessa laitoksen arjessa kiinnipito laitoksesta poistumisen estämiseksi ei ole kaikissa tilanteissa mahdollista laitoksen henkilökunnan toimesta, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsella on hallussa jokin henkilön vahingoittamiseen tarkoitettu esine. Mikäli lapsi on hyvin uhkaava ja tilanteessa on läsnä muita laitoksen lapsia, on ohjeena avata väkivaltaisesti käyttäytyvälle lapselle lastenkodin ovet ja turvata kokonaistilanne sitä kautta. Ehdotuksessakin on tuotu esiin, että fyysinen kiinnipito johtaa usein tilanteessa olevan lapsen vielä voimakkaampaan reagointiin. Tilanteessa laitoksen henkilökunta saattaa olla esimerkiksi fyysiseltä pituudeltaan, voimiltaan ja kooltaan uhkaavasti käyttäytyvä lasta heikompia, jolloin mistään turvallisuuskoulutuksesta tai kiinnipito koulutuksesta huolimatta tilanteen hoitamien kaikkien osapuolien turvallisuuden takaamiseksi kiinnipidon kautta ei ole mahdollista ja tilanteeseen tarvitaan poliisin apua.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Säätelyn tarkentaminen on olennaista erityisen suojelun tarpeessa olevien lasten etsimiseksi ja palauttamiseksi. Ehdotus ei juuri poikkea nykyisistä toimintatavoista laitoksissa muulta osin kuin laitoksen johtajalle ja henkilökunnalle vastuun siirtämisellä sosiaalityöstä sekä selkiyttämällä ja madaltamalla kynnystä lapsen hätäpaikannukseen.

69 b § Lapsen kiinniotto

Ehdotuksen mukaisesti lapsen kiinnioton oikeuttavan säätelyn puuttuminen laista kokonaisuudessaan vaarantaa lasten suojelemisen mahdollisuutta olennaisesti. Ehdotuksessa 69 e § virka-apua voidaan pyytää poliisilta, mikäli asuntoon pääsy estetään tai lapsi sitä vastustaa. Säätelyä asiassa tarvitaan ja mahdollisuus laitoksen johtajan ja henkilökunnan pyytää suoraan virka-apua, nopeuttaa mahdollisesti sen saamista. Huomioitavaksi tulee virka-avun käytännön toteutus erityisesti tilanteissa, joissa laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluva arvioi tilanteen kiireelliseksi.

Ehdotuksessa laajennetaan laitoksen kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvalla oikeus päästä asuntoon ja muuhun olinpaikkaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa. Säätelyllä lisätään laitoksen kasvatus- ja hoito henkilökunnan vastuuta, joka on aiemmassa säätelyssä ollut julkista valtaa käyttävän sosiaalityön vastuulla.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Ehdotettu muutos auton muuttamisesta kulkuvälineeksi sisältää lapsen oikeusturvaan ja sitä kautta suojeluun liittyviä haasteita kuten ehdotuksessa on esiin tuotu.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen edistää lapsen suojelua.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Aihetta käsitelty edeltävässä vastuksessa 69 b § kohdalla.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Vastaus kysymykseen tuotu esiin kuntouttavan suljetun laitoshoidon kysymyksessä.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Rajoitustoimenpiteet on erityisen huolenpidon jakson aikana koettu tarkoituksenmukaisiksi lapsen suojelemisen näkökulmasta.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Lapsen suojelemiseksi tarvitaan rajoituksia, mutta ennen kaikkea turvallista kasvu- ja elinympäristöä ja kohtaavia ja turvallisia aikuisia. Mikäli lapsi joutuu myös laitoksessa pelkäämään ympäristön vaihtuvan, jos käyttäytyminen ei ole toivottua tai oireilu pysy riittävästi kurissa, ei lapsen perustarvetta eli turvallista kiintymyssuhdetta aikuiseen kyetä rakentamaan. Lain hengen tulee mahdollistaa tämän prioriteetin toteutuminen ja pyrkiä kaikin tavoin välttämään lapsen uudelleensijoittelua. Tämä tarkoittaa sitä, että ideaalilanteessa lapsen sijoituspaikkaa valitessa myös asiaan ja alaan perehtyneen terveydenhuollon ammattilaisen suositus tulisi olla jo käytettävissä. Lapsen lähipiirin aktiivinen huomioiminen osana lapsen hoitoa sekä yksilöllisten ja koko perheelle yhteisten sote-palveluiden järjestäminen tulee huomioida lastensuojelulain kaikissa kohdissa.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Lakiin olisi suotavaa saada kirjaus myös lastensuojelulaitosten vaikuttavuuden seurannasta sekä yksityisten että julkisten toimijoiden osalta. Tällä hetkellä vaikuttavuustietoa kerätään vain viranomaisten (lastensuojeluviranomaisten) toimesta, mutta anonyymien tiedon saaminen/käyttäminen palvelutuottajien käyttöön on ensi arvoisen tärkeää vaikuttavien palveluiden kehittämiseksi.

Tosiasiallisesti nykyisen sääntelyn aikana tilanteet, joissa lapsella on hallussaan esimerkiksi teräase tarkoituksena satuttaa itseään tai toista henkilöä, voivat puhumisella vaikuttamisen epäonnistuessa johtaa kiinnipitoon sekä poliisin kutsumisen tarpeeseen. Lastensuojelulaitosten henkilökuntaa on koulutettu turvallisiin kiinnipidon menetelmiin, mutta epäsuhta esimerkiksi 17-vuotiaan lapsen ja työntekijöiden fyysisen koon välillä saattaa olla sellainen, että puuttuminen lapsen käytökseen vaarantamatta lasta tai henkilökuntaa on mahdotonta koulutuksesta huolimatta. Ehdotuksessa tunnistetaan laitoksen henkilökunnan lisäkoulutustarve turvallisen voimankäytön osalta, mutta aina sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatuksen ammattilaisten voimin ei pystytä vastaamaan kaikkien turvallisuuden puitteissa väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen aiheuttamaan vaaraan pelkän koulutuksen avulla.

Riskinä voimankäyttöä lisäävien rajoitusten sääntelyssä, mistä laitoksen johtaja ja henkilökunta ovat vastuussa, saattaa vaikuttaa entisestään heikentävästi mielikuviin nuorisokotien työolosuhteista sekä kuormittavuuteen. Ehdotuksessa tuodaan esiin, että turvallisuusalan työntekijöiden hyödyntäminen ei sääntelyn näkökulmasta ole tilanteissa mahdollista, ainoastaan laitoksen johtajalla ja henkilökunnalla on viimesijaisena keinona mahdollisuus voimankäyttöön. Turvallisuusalan sekä poliisin koulutus antaa valmiuksia voimankäyttöön, mutta tulisi tarkkaan pohtia, onko kasvatus-, sosiaali-, ja terveydenhuoltoalan koulutetuille tarkoituksenmukaista suuren oman alan tietopohjan lisäksi vaatia vielä vaativaa voimankäytön osaamista.

Salonen Suvi
A-klinikka Oy

Sundell Ulriika
A-klinikka Oy - Ulriika Sundell, lääketieteellinen johtaja ja Mari Männikkö,
johtava sosiaalityöntekijä